

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE İRAN'IN İRAK KÜRTLERİYLE İLİŞKİLERİ VE BAĞIMSIZLIK REFERANDUMUNA YAKLAŞIMI*

Iran's Relations with Iraq Kurds from Past to Present and Its Approach to the Referendum on Dependence

Haval Azad MOHİALDEEN**

Öz

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Iraklı Kürtler, zaman zaman ayaklanmışlardır. İran ise Şeyh Mahmud Berzenci, Şeyh Ahmed Barzani ve Molla Mustafa Barzani önderliğinde gerçekleşen ayaklanmalara destek vermiştir. Ancak İran, Irak'taki çıkarlarını elde edince, Kürtlere sağladığı desteği kesmiştir. İran; Türkiye ve Suriye'nin aksine Irak'taki Kürt varlığını kendi ulusal güvenliğine tehdit olarak görmesine rağmen Iraklı Kürtlerle yakın ilişki kurmuştur. Bu bağlamda İran, onları kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalışmaktadır. İran, İKBY'yle yakın ilişkilerine rağmen Irak'la ilişkilerini göz ardı etmeyip Irak'ın toprak bütünlüğünü korunması yönünde hareket etmekte ve bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasına karşı çıkmaktadır. Nitekim İran'ın 25 Eylül 2017 tarihinde gerçekleşen bağımsızlık referandumuna karşı sert tutumu bunun en somut örneğidir.

Anahtar Kelimeler: Ortadoğu, İran, Irak, İKBY, Bağımsızlık Referandumu.

Abstract

After the World War I Iraqi Kurds have often risen against the Iraqi central government. Iran has supported the revolutions led by Sheikh Mahmud Barzanji, Sheikh Ahmed Barzani, and Mulla Mustafa. It has ended the support provided to Iraqi Kurds after achieving its benefits in Iraq each time. To the contrary of Turkey and Syria, Iran has established a close relationship with Iraqi Kurds. Maintaining this relationship, it has used the Iraqi Kurds to achieve its own benefits. Iran continued its relation with Iraq also and has always acted towards keeping its territorial unity. Thus, Iran's tough attitude about the independence referendum held on the 25th of September 2017 is the best embodiment of this.

Keywords: Middle East, Iran, Iraq, KRG, Independence Referendum.

---

* Makale Geliş Tarihi: 12.03.2019 – Yayına Kabul Tarihi: 20.05.2019

** Arş., Gör., Süleymaniye Üniversitesi, e-posta: haval.mhedin@univsul.edu.iq, ORCID: 0000-0002-7038-9379.

Giriş

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere'nin manda yönetimine giren Irak, 1932 yılında bağımsızlığı ilan etmiştir. Bağımsızlıktan önce Irak Kürtleri, Şeyh Mahmut Berzenci önderliğinde İngilizlere karşı isyan etmiştir. Berzenci'nin İngilizler tarafından tutuklanması, Irak Kürtlerini kısa bir süreliğine sindirmiştir. Berzenci'den dolayı oluşan boşluk Barzaniler tarafından doldurulmuştur. Irak bağımsız olduktan sonra Iraklı Kürtler, önce Şeyh Ahmed Barzani ve daha sonra da Molla Mustafa Barzani liderliğinde ayaklanmışlardır. Bu dönemde İran, Irak Kürtlerinin ayaklanmalarını desteklemiştir. Ancak İran, dış politikada Irak Kürtlerine pragmatist bir tutumla yaklaşmıştır. Nitekim Tahran, Irak'taki çıkarlarını elde ettiğinde Kürtlere verdiği desteği geri çekmekte, merkezi hükümetle anlaşma yoluna gitmekteydi. 1961 yılında İran tarafından desteklenen Molla Mustafa Barzani, merkezi hükümete karşı ayaklanma başlatmıştır. 1975 yılında da İran ile Irak arasında imzalanan ve Şat'ül Arab su yolu üzerinde İran'ın lehine bazı düzenlemeler içeren Cezayir Antlaşması'yla birlikte Tahran, Irak Kürtlerine verdiği desteği kesmiştir. Ancak İran-Irak Savaşı başladığında İran, Irak Kürtlerinin desteğini almaya da çalışmıştır.

1992 yılında Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nin (IKBY) kurulması, İran tarafından kendi ulusal güvenliğine yönelik bir tehdit olarak değerlendirilmiştir. Buna rağmen İran, bölgesel yönetimin kurulmasına destek vermiştir. Tahran, kısa bir süre içinde bölgesel yönetimle ilişkileri geliştirmeye başlamıştır. Bu dönemde Tahran, Celal Talabani liderliğindeki Kürdistan Yurtseverler Birliği'yle (KYB) olan ilişkilerine ayrı bir önem vermiştir.

İran, bölgedeki etkisini arttırmak ve kendi ulusal güvenliğini sağlamak adına Şii Hilali oluşturmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda Irak'ı kendi nüfuz alanı olarak gören Tahran, bir yandan Şii mezhebi üzerinden Irak'taki etkisini arttırırken; diğer yandan da Irak Kürtleriyle ilişkilerini sürdürmektedir.

İran'ın Ortadoğu Politikası

İran, güçlü devlet geleneğinin ve zengin kültürün yanı sıra önemli bir jeopolitik konuma sahiptir. Ayrıca sahip olduğu ekonomik, askeri ve siyasi gücü nedeniyle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren mühim bir bölgesel aktör haline gelmiştir. İran'ın Ortadoğu politikasına baktığımızda, genel itibarıyla kompleks bir yapı karşımıza çıkmaktadır. İran'ın dış politikasında ekonomik, askeri ve siyasi olaylarla birlikte dini, ideolojik ve son yıllardaki nükleer faaliyetler bağlamında yaşanan teknolojik gelişmeler belirleyici olmaktadır.¹

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İran, Sovyetler Birliği ile İngiltere arasında tampon bölge olarak görülmüştür. 1941 yılında bu iki devletin İran'ı işgal etmesinin hedefi de Pehlevi Hanedanlığı idaresindeki petrol alanlarının ele geçirilmesiydi. İşgal hareketinden dolayı bahsi geçen dönemde İran'ın Ortadoğu'ya yönelik aktif politikasından bahsetmek mümkün değildir. İngiltere'nin 2 Mart 1946 tarihinde, Sovyetler Birliği'nin ise ABD'nin baskısıyla, 4 Nisan 1946 tarihinde İran'dan çekilmesi, bahse konu ülke için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur.²

İkinci Dünya Savaşı sonrasında İran Başbakanı Muhammed Musaddık tarafından başlatılan İran Petrol Şirketi'ni millileştirme girişimi, İran ile İngiltere arasında krize neden olmuştur.³ 1953 yılında İngiltere ve ABD'nin yardımlarıyla İran Ordusu tarafından Musaddık Hükümeti düşürülmüştür.⁴ Cleveland'a göre Musaddık Hükümeti'nin düşürülmesi, İran'daki ABD etkisinin artmasına sebebiyet vermiştir.⁵ Nitekim bu durum, İkinci Dünya Savaşı'ndan 1979 yılında meydana gelen İran İslam Devrimi'ne kadar olan

1 Barış Doster, "Bir Bölgesel Güç Olarak İran'ın Ortadoğu Politikası", *Ortadoğu Analiz*, 4(44), 2012, s. 44-51.

2 Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014, s. 191; Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, Dora Yayınları, Bursa 2014, s. 426.

3 Türel Yılmaz Şahin, *Uluslararası Politikada Orta Doğu*, Barış Yayınları, Ankara 2016, s. 77-78.

4 Yılmaz Şahin, *a.g.e.*, s. 80-83.

5 William L. Cleveland, *Modern Ortadoğu Tarihi*, çev. Mehmet Harmanlı, Agora Kitaplığı, İstanbul 2008, s. 324-325.

dönemde, İran'ın bölgeye yönelik politikalarını etkilemiştir. Şah Muhammed Rıza Pehlevi döneminde İran, ABD'nin Ortadoğu'daki en önemli müttefiklerinden biri olmuştur. İslam Devrimi'ne giden süreçte Şah rejiminin ABD'yle olan sıkı ilişkilerinden rahatsızlık duyan toplumsal gruplar ise Şah rejimini eleştirmişlerdir. Devrim öncesi dönemde İran'ın bölge politikası; ülkenin Körfez bölgesindeki etkisini arttırmak, Şat'ül Arab su yolu sorununu kendi lehine çözmek ve bunun için de Kürtleri destekleyerek Irak'a baskı yapmak şeklindedir.⁶ Görüldüğü üzere, İslam Devrimi'ne kadar olan süreçte İran, bölgede önemli bir rol oynamamıştır. İslam Devrimi'nden sonraki süreçte ise İran dış politikası geri dönüşü olmayan bir yola girmiştir. Öyle ki İran, ABD'yle tüm diplomatik ilişkilerini kesmiş, bağımsız bir dış politika yürütmeye başlamıştır.⁷ Ancak devrimden bir yıl sonra Saddam Hüseyin, Cezayir Antlaşması'nın İran lehine olmasını bahane ederek, İran'ın içinde bulunduğu iç karışıklıktan yararlanmak suretiyle bu ülkeye savaş açmıştır. İran-Irak rekabeti, tarihi Arap-Fars rekabetine dayandığından dolayı İran-Irak rekabetini bölgesel sorunlara indirgemek yetersiz kalmaktadır. II. Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'ta Baas rejiminin son bulması ise İran'ın Irak'taki nüfuzunu arttırmıştır.

İslam Devrimi'nden sonra İran'ın bölge politikası, devrim ihracı ideali üzerinden şekillenmiştir. Bunun için Tahran'ın başvurduğu yöntem ise Şii nüfusun yoğun olduğu Irak, Suriye, Lüban, Yemen ve Bahreyn⁸ gibi ülkelerde etkisini arttırmak ve bu ülkeleri, Suriye hariç, rejim değişikliğine teşvik etmektir.⁹ İran, söz konusu ülkelerde Şiilik vurgusuyla öne çıkan mezhepçi politikasını uygulayarak Ortadoğu'da eyalet sistemini gerçekleştirmek

---

6 Wrya Rahmani, *Şorışı Eylül Le Belgeneme Nheniyekani Amerikada*, Tahran Yayınları, İran 2013, s. 39.

7 Benan Kepsutlu, *Amerikan'ın Ortadoğu Politikası 90'lardan Bugüne, Başkandan Başkana Ortadoğu Politikası*, İnkılap Yayınları, İstanbul 2016, s. 57-59.

8 Şah döneminde İran Anayasası'nda hiçbir şekilde ülkedeki diğer etnik gruplardan bahsedilmemiştir. Hatta Şiilerin yaşadığı diğer ülkeleri kendi toprakları olarak görmüştür. İran, 1920'li yılların sonlarında Bahreyn'in de kendi egemenliği olması gerektiğini ileri sürmüş, bunun için Milletler Cemiyetine başvurmuştur. Detaylı bilgi için bkz. Naznaz Abdulkadir, *Siyaseti İran Bermber Be Bzwtneway Rzgari Xwazi Kürt Le Kürdistanı Irak 1961-1975*, Aras Yayınları, Erbil 2008, s. 38-40.

9 Kadir Ertaç Çelik, "İslam Devrimi Sonrası İran'da Kimlik ve Dış Politika: Konstrüktivist Bir Bakış", *Bölgesel Çalışmalar Dergisi*, 1(1), s. 265-266.

istemektedir.¹⁰ Bunun için de din faktörü aracılığıyla Şii Hilali'ni¹¹ oluşturmak ve bu minvalde bölgedeki rejimleri kuşatarak Şii Hilali olarak nitelendirilen savunma hattını oluşturmayı hedeflemiştir. Böylece Tahran, kendisine yönelen tehditleri bertaraf etmeye çalışmıştır. Ayrıca İran, bölgedeki enerji kaynakları¹² üzerindeki etkinliğini de arttırmayı amaçlamaktadır.¹³

İran, 2004 yılından sonra, kara yoluyla Tahran'dan Irak'a, Irak'tan Suriye'ye ve Suriye'den Lübnan'a ulaşabilmek adına "Şii Hilali Yolunu" tesis etmeyi düşünmüştür. Lakin ABD'nin Irak'taki varlığı, İran'ın bu projesinin önündeki temel engeldir. Ancak 2011 yılında ABD askerinin Irak'tan çekilmesiyle birlikte İran, Şii Hilali projesi kapsamında amaçladığı kara yolunu inşa etmeye başlamıştır. Bölgede Devletü'l Irak ve's Şam'ın (DEAŞ) ortaya çıkması ise DEAŞ'la mücadele argümanını kullanan İran'ın önünü açmış ve Tahran yönetimi, bu projeye hız vermiştir.¹⁴

Tahran, Şii Hilali'ne dâhil ettiği ülkelerde Şii milis güçler aracılığıyla etkinliğini arttırmaktadır. Bunun için de bahsi geçen ülkelerde milis güçler aracılığıyla kontrolü altında olabilecek büyük ve güçlü bir askeri koalisyon kurmaya çalışmaktadır. 2010 yılının Aralık ayında Arap Baharı'nın başlaması¹⁵ ve akabinde DEAŞ'ın ortaya çıkması,

10 Sozan Ahmedi, *Astratjije İran Fi Şarq Alawset*, Rudaw Yayınları, Yayın Tarihi: 24.02.2016.

11 Şii Hilali kavramını ilk kez Ürdün Kralı Abdullah dile getirmiştir. Kral Abdullah, 2004 yılının Aralık ayında verdiği bir demeçte, Sünni Arap devletlerinin İran tarafından Şii Hilali aracılığıyla kuşatıldığını söylemiştir. Kral Abdullah'a göre Şii Hilali, İran'dan başlayarak; Irak, Suriye ve Lübnan'ı kapsayacak genişliktedir.

12 Ortadoğu'da bulunan enerji kaynakları, özellikle de Körfez'deki zengin petrol ve doğalgaz kaynakları İran'ın dikkatini çekmektedir. Ayrıca Körfez'den gelebilecek tehditler, İran'ın ulusal güvenliğini tehdit etme kapasitesine sahip olduğundan Tahran'ın Körfez'e yönelik ilgisini artmıştır. Dolayısıyla Körfez'in istikrarı, İran'ın güvenliğini etkilemektedir. Rafsancani döneminden itibaren güvenlik konuları, İran'ın bölgeye yönelik politikasının temelini oluşturmuştur. Bölgenin güvenliğinin sağlanması hem petrol ihracatı ve hem de ülkeye sızma olasılığının önlenmesi bakımından önemlidir. Detaylı bilgi için bkz. Nasser Kashef Asl, *1979 Sonrası İran'ın Ortadoğu Politikası ve Bölge Ülkeleri ile İlişkileri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2009, s. 54-56.

13 Rudaw Araştırma Merkezi, *Kürdistan Dway Oprasyonu Muslu Reqa*, Kürdistan Yayınları, Süleymaniye 2017, s. 137.

14 Hidayet Can, "Hilali Şii Ciyew Bekeda Tedeperet", *Wishe*, <http://wishe.net/details.aspx?hewal&jmare=17623&lor=1>, (Erişim Tarihi: 28.03.2018).

15 Erol Özdemir, "Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye Etkileri", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1(3), s. 115.

İran'ın bu hedeflerine ulaşmasını kolaylaştırmıştır. Zira İran, DEAŞ'tan faydalanarak Ortadoğu'daki güç dengesini bozduktan sonra, Irak'taki Sünni gruplara saldırıp onları zayıflatmıştır. Ayrıca bölgede güvensiz bir ortam yaratarak Şii gruplara yardım ulaştırmayı da başarmıştır. Bununla birlikte İran, ABD'nin kendisine yoğunlaşan dikkatini de dağıtmayı başarmıştır.¹⁶ İran, son zamanlarda Ortadoğu'da önemli bir aktör haline gelmiş ve bu bölgedeki istikrasızlıktan yararlanarak kendi ulusal güvenliğini sağlamıştır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan 2003'e Kadar İran'ın Iraklı Kürtlerle İlişkileri

İran'ın Kürtlerle ilişkileri çok eskilere dayanmaktadır. Nitekim Kürler, Safeviler döneminde Osmanlı Devleti ile Safeviler arasında sorun teşkil ettiği gibi, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra da İngiltere'nin mandası altında Irak'ın kurulduğu tarihten itibaren İran-İrak ilişkilerinde gündem maddelerinden biri olmuştur.¹⁷

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, 12 Mart 1921 tarihinde İngiltere öncülüğünde Mısır'ın başkenti Kahire'de yapılan konferansta, Irak'ta bir krallık kurulması kararlaştırılmıştır.¹⁸ Bu dönemde Şah yönetiminin İngiltere'yle ilişkileri iyi olmasına rağmen İran, yeni kurulan Irak devletini tanımamıştır. Bunun nedeni ise Osmanlı Devleti'nden kalan Şat'ül Arab Sorunu'nun çözülememiş olmasıdır. Ayrıca İran, Irak topraklarının önemli bir kısmında; yani Musul'dan Fırat Nehri'ne kadar olan bölge üzerinde hak talep etmekteydi.¹⁹ İran, Irak'taki bu toprakları elde edebilmek için Bağdat Hükümeti'ne karşı Irak'taki Kürt hareketini desteklemiştir. Bu bağlamda Şeyh Mahmut Berzenci, Irak'ta ayaklanma başlattığında, İran üzerinden teçizat getirmiştir. Ayaklanma boyunca İran, Berzenci'ye yardımda bulunmuştur.

16 Ahmedî, a.g.m.

17 Asger Cafer Wildani, "Kurd w Peywandiyekani İran-Iraq", *Kürdistan Stratejik Araştırma Merkezi*, 19, İran Dosyası, Eylül 2010, s. 3-4.

18 Yılmaz Şahin, a.g.e., s. 21.

19 Ahmed Nasır, *Keşey Kürd Lepeiwandiyekani Newan İran İraq le Salani 1921-1936*, Kürdistan Araştırma Merkezi Yayınları, Süleymaniye 2010, s. 17.

Öyle ki Berzenci, faaliyetlerini İran sınırında yoğunlaştırmıştır. Bu süreçte Berzenci, İran'dan bazı ağır silahlar satın almıştır.²⁰ İran'ın Irak'taki Kürt hareketine desteği ise Irak'ı önlem almaya sevk etmiştir. Bu sebeple de Bağdat Hükümeti, 25 Mart 1924 tarihinde Adalet Antlaşması olarak bilenen ve Irak'taki İran vatandaşlarını dışlayan bir antlaşma imzalamıştır.²¹ Buna karşılık İran, Berzenci'ye olan desteğini daha da arttırmıştır. Lakin Tahran, ilk aşamada arttırdığı desteği, anlaşmadan kısa bir süre sonra kesmiştir. Hatta Tahran yönetimi, bununla da kalmayıp İran-Irak sınırında bulunan Berzenci'ye karşı hareket geçmiştir.²² Berzenci'nin başlattığı ayaklanma, İngiltere ile İran arasındaki ilişkileri olumsuz etkilemiştir. Bu nedenle İngiltere, İran'dan Berzenci'ye olan desteğini kesmesini ve Irak'ın egemenliğine saygı duymasını istemiştir.²³ Bunu üzerine İran, Berzenci'ye verdiği desteği tamamen kestiği gibi, Irak'ı da resmen tanımıştır.²⁴

1931 yılında ise Irak Kralı Faysal, Tahran'ı ziyaret ederek ülkesinin İran'la olan sorunlarını diyalog yoluyla çözmeye çalışmıştır. Bu ziyarette İran, Kral Faysal'dan Irak'taki Kürtlere karşı sert davranılmasını, Kürtlerin haklarının göz ardı edilmesini ve Kürtlere kaşı yumuşak siyasetten vazgeçilmesini istemiştir.²⁵

İran, Mahabad Cumhuriyeti'nin²⁶ kuruluşuna kadar Iraklı Kürtlerle ilişkilerini çeşitli yollardan devam ettirmiştir. Ancak Mola Mustafa Barzani, mücadelesinde başarısız olunca, İranlı yetkililer ile Barzani arasında bir görüşme gerçekleşmiştir. Bu görüşmede İran, Barzani'den Mahabad'a gitmemesini ve oradaki devlet yapılanmasına katkı sağlamamasını istemiştir. Ancak Barzani, Tahran'ın bu isteklerini kabul etmeyerek Mahabat'a geçmiştir.²⁷

20 Ahmed Bawar, Cwlanaway Şex Mahmudw Karigarı Leser Peiwandiyakani İran-İraq, *Kürdistan Stratejik Araştırma Merkezi*, 14, İran Dosyası 2009, s. 46-47.

21 Wildani, *a.g.m.*, s. 19.

22 Kemal Merwf, *Yadewariyakani Şex Letifi Hefid*, Süleymaniye 1995, s. 150-155.

23 Cabır İbrahim El Rawi, *Alhdud Aldwliyet w Mwşkilet Alhdud İraq-İran w Drasat Qanuniyet Wasaiqiyet*, Dar el Selem Yayınları, Bağdat 1975, s. 283-285.

24 Bawar, *a.g.m.*, s. 38.

25 Abdulkadir, *a.g.e.*, s. 30-31.

26 Mahabat Kürt Cumhuriyeti 22 Ocak 1946 yılında İran sınırları içerisinde kurulmuştur.

27 Ahmed Bawar, "Serheldani Komari Kürdistan w Roli Kürdani Başwr Ladamezrandnida", *Kürdistan Stratejik Araştırma Merkezi*, 16, İran Dosyası, Aralık 2009, s. 22-30.

Mahabad Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan edilince Barzani tarafından desteklenmiş; hatta Barzani, söz konusu devletin ilk genelkurmay başkanı olmuştur.²⁸ Bu gelişmelerden sonra İran'ın Barzani'ye ve hareketine bakışı değişmiştir. Bu yüzden de ikili ilişkilerde gerileme yaşanmıştır.

1958 yılında Irak'ta askeri darbe gerçekleşmiş ve darbeden sonra tesis edilen yeni Bağdat yönetimi, bir yandan İran'daki Kürtleri Şah yönetimine karşı ayaklanmaya teşvik etmiş;²⁹ diğer yandan da İran Kürtleri üzerinden komünist faaliyetlere başlamıştır. Bahsi geçen dönemde İran'daki Tudeh Partisi üyeleri, Irak'a ziyaretler gerçekleştirmektedir. Buna mukabil İran, Irak Kürtleriyle yakın ilişkiler kurarak Abdulkarim Kasım yönetimindeki askeri rejime karşı önlem alıyordu.³⁰ Söz konusu süreçte İran'ın istihbarat örgütü SAVAK, İsrail istihbarat örgütü MOSSAD'la plan yaparak onlarca Iraklı Kürt Peşmergeyi eğitmiştir.³¹ İstihbarat örgütlerin bu desteğiyle Barzani hareketi güçlenmiştir. Bundan dolayı 1961 yılının Eylül ayında Barzani ile Abdulkarim Kasım arasında anlaşmazlıklar çıkmaya başlamıştır.³²

1958-1975 yılları arasında İran, Barzani'ye kesintisiz destek vermiştir. Barzani önderliğinde Irak Merkezi Hükümeti'ne karşı başlayan ayaklanma esnasında Peşmerge sayısı bin kişiyken; İran'ın desteğiyle bu sayı, yirmi bine ulaşmıştır. Nitekim 1968 yılında Baas Partisi, kansız bir darbeye Irak'taki yönetimi ele geçirdikten sonra Kürt ayaklanmasını bastırmaya çalışmıştır. Ancak Barzani hareketinin güçlenmesi ve dış bağlantılarının olması, Baas Partisi'ni ayaklanmanın sonlandırılması için İran'la anlaşmak zorunda bırakmıştır.³³ Bu dönemde Şah'ın girişimleriyle

28 Kris Kochera, *Kürd Lesedey Nozdaw Bistda*, çev. Mohammed Ryani, Karzan Yayınları, 1369, s. 270.

29 Ebdulrehman Qasimlo-Abdulla Hassan Zade, *Kurte Mejwi Pati Dimokrati Kürdistanî İran*, 1381, s. 218.

30 Abdulkadir, *a.g.e.*, s. 89-96.

31 Hawkar Refik Rehman, "Pşgiri İsrail Bo Heremi Kürdistan; Lexebati Çekdariyawa Bo Rifrandomi Serbexoy", *Sharpress*, <https://www.sharpress.net/all-detail.aspx?Jimare=104062>, (Erişim Tarihi: 25.01.2019).

32 Selah Reşid, *Mam Celal Le Lawetiyawa Bo Koşki Komari*, Cilt: 1, Karo Yayınları, Süleymaniye 2017, s. 176.

33 Artun Dinç, "İran'ın Irak'ın Kuzeyindeki Oluşum ve Gelişmelere Yaklaşımı", *21. Yüzyıl Dergisi*, Nisan, Mayıs, Haziran 2008, s. 90-91.

ABD Başkanı Nixon ve Nixon'un ulusal güvenlik danışmanı olan Henry Kissinger Iraklı Kürtlere yardım konusuna yoğunlaşmıştır. Bu durum, ABD'nin ulusal güvenlik belgelerinde de dolaylı olarak görülmektedir.³⁴ Böylece ABD, 1970'li yılların başlarından itibaren CIA aracılığıyla Kürtlere silah yardımı yapmaya başlamıştır.³⁵

11 Mart 1970 tarihinde Irak Merkezi Hükümeti ile Barzani arasında bir antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşmayla Iraklı Kürtler siyasi, ekonomik ve kültürel haklar elde etmiştir. Ancak Bağdat yönetimi ile Barzani'nin anlaşması, İran tarafından olumlu karşılanmamıştır. Şah, Barzani'yi İran'a çağırarak yapılan anlaşmadan çekilmesini ve bunun karşılığında Iraklı Kürtlere her türlü yardımın yapacağını beyan etmiştir.³⁶ Barzani ise bu teklifi kabul etmemiştir. Bunun üzerine Şah ile Barzani arasındaki ilişkiler bozulmaya başlamıştır.³⁷ Ancak İran, Barzani'yle ilişkilerini tamamen kesmemiş; hatta yardımları devam ettirmiştir.³⁸ 6 Mart 1975 tarihinde gerçekleşen OPEC Konferansı'nda Irak, Şat'ül Arab Su Yolu'nda kendi iddialarından vazgeçerek Cezayir Antlaşması'nı³⁹ imzalanmıştır.⁴⁰ Bu antlaşmanın mimarları ise İran Şahı Rıza Pehlevi, Irak Devlet Başkan Yardımcısı Saddam Hüseyin ve ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'dır. Söz konusu antlaşma imzalandıktan sonra Şah,⁴¹ Barzani hareketine olan desteğini durdurmuştur.

34 ABD'nin ulusal güvenlik belgelerinin dış politikadaki önemi hakkında detaylı bilgi için bkz. Kadir Ertaç Çelik-Mehmet Seyfettin Erol, "Aralık 2017 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi Bağlamında ABD'nin Karadeniz Politikası ve Türkiye", *KARAM*, 15(60), s. 107-110.

35 Türel Yılmaz Şahin, "ABD ve Iraklı Kürtler", *ORSAM*, <http://orsam.org.tr/orsam/DPAnaliz/12961?dil=tr>, (Erişim Tarihi: 20.03.2018).

36 Abdulkadir, *a.g.e.*, s. 202-204.

37 Zafer Yıldırım, "İran'ın Irak Politikasında Şattularap Suyolu Sorunu", *TASAM*, s. 336-340.

38 Wildani, *a.g.m.*, s. 13-14.

39 Bu antlaşmanın mimarları ise İran Şahı, Irak Devlet Başkan Yardımcısı Saddam Hüseyin ve ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'dır. Mesut Barzani, Henry Kissinger'i söz konusu antlaşmanın mimarı olarak nitelendirmiştir. 1993 yılında Washington'a ziyarette bulunduğu esnada Kissinger, Barzani'yle görüşmek istemiştir. Ancak Barzani, Kissinger'in Kürtlerin düşmanı olduğunu ifade ederek görüşmeyi reddetmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Hasan Zaza, *Tejnewayek Le Mejwa Siyasiyekei İraq 1908-2008*, çev. Amanj Niemet, Çwarçıra Yayınları, Süleymaniye 2009, s. 155; Abdullah Kıran, *Yeni Bir Ortadoğu ve Kürtler*, Nas Yayınevi, 2016, s. 135-136.

40 Emin Qadr Mine, *Emni Stratiji İraq w Sekuçkey Beisiyan: Terhil, Teirib, Tebis*, Akadimyay Hoşyariu Pegeyandni Kadrani (KYP) Yayınları, Süleymaniye 2012, s. 228; Rahmani, *a.g.e.*, s. 39.

41 İran Şahı, Cezayir'den döndüğünde Kürtlere verilen tüm yardımların kesilmesinin emrini vermiştir. Detaylı bilgi için bkz. Rahmani, *a.g.e.*, s. 44-46.

Cezayir Antlaşması, İran ile Irak arasındaki sorunların çözümünde yetersiz kalmıştır. Yukarıda bahsedildiği üzere Saddam, İran İslam Devrimi'nden sonra İran'ın içinde bulunduğu kargaşadan yararlanarak 1980 senesinin Ekim ayında Cezayir Antlaşması feshederek İran'a savaş açmıştır.⁴² İran-İrak Savaşı başladıktan sonra iki taraf için de Kürtlerin önemi artmıştır. İran, Irak Kürtlerine; Irak ise İran Kürtlerine destek vermiştir. İran, savaşın başladığı ilk yıl Kürtlerle ilişkilerini ilerletmiş ve Irak güçlerine karşı ortak operasyonlar düzenlemeye başlamıştır.⁴³ 1979 yılında İran ile Irak arasındaki ilişkiler bozulmaya başladığında Mesut Barzani⁴⁴ liderliğindeki Kürdistan Demokratik Partisi (KDP), Irak Merkezi Hükümeti'ne karşı İran'dan yardım talep etmiştir. Her ne kadar Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB), savaş başladığında Irak Merkezi Hükümeti'yle anlaşmış ve onun yanında yer almışsa da daha sonra KDP'yle birlikte hareket etmeyi tercih etmiştir.⁴⁵ KYB, 1986 yılında İran'la bir anlaşma imzalamıştır. Yapılan anlaşmada İran, KYB'ye silah yardımıyla bulunacağına söz vermiştir.⁴⁶ Ayrıca Tahran, KYB'nin peşmergelerine ve Kürt sığınmacılara barınma hakkı tanıyarak kendi topraklarını Iraklı Kürt gruplar için üs durumuna getirmiştir.⁴⁷ Iraklı Kürtlere sağlanan bu kolaylıklar karşılığında İran kuvvetleri, KDP ve KYB'nin yardımlarıyla Kuzey Irak'tan Irak topraklarına rahat bir biçimde geçmiştir.⁴⁸

İran-İrak Savaşı, 1988 yılında sona ermiştir. İki ülke arasındaki savaş yaklaşık sekiz yıl sürmüş, taraflar savaş öncesi pozisyonlarını korumuştur. Savaş öncesi dönemde Irak'ın bölgesel güç olma isteği, bölgesel güç potansiyeli olan İran'ı zayıflatmayı gerektiriyordu.

42 Abdullah Purlalbi, "Peiwandiye Siyasiyekani İran w İraq Dway Şorşi İslami", 19, İran Dosyası, Eylül 2010, s. 94-95.

43 Arif Keskin, "İran'ın Kuzey Irak Politikası/İran ve Iraklı Kürtler", *OMRAN Stratejik Araştırmalar Merkezi*, <http://tr.omrandirasat.org/yay%C4%B1nlar%C4%B1m%C4%B1z/makaleler/iran%E2%80%99in-kuzey-irak-politikasi-iran-ve-irakli-kurtler.html>, (Erişim Tarihi: 15.01.2019).

44 1 Mart 1979 tarihinde Molla Mustafa Barzani ölünce hareketin başına oğlu Mesud Barzani getirilmiştir.

45 Emin Salih, *İrak Devletin Çöküşü ve Çatışma Süreci*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2017, s. 180.

46 David McDowall, *Modern Kürt Tarihi*, çev. Abubakır Xoşnav, Milli Eğitim Yayınları, Erbil 2005, s. 571.

47 Dinç, *a.g.m.*, s. 91.

48 Keskin, *a.g.m.*

Savaş boyunca iki ülke yer yer birbirlerine üstünlük sağladılarsa da bu durum süreklilik arz etmemiştir. Irak, savaş boyunca maddi kayıplar yaşamış ve bu kayıplarını telafi etmek için Kuveyt'i önce işgal ve daha sonra da ilhak etmiştir. Irak'ın Kuveyt'ten çıkarılması için ABD öncülüğünde kurulan uluslararası koalisyon ise I. Körfez Savaşı'yla Irak'ı Kuveyt'ten çıkarmıştır. I. Körfez Savaşı'nda Irak'ın yenilmesiyle birlikte ülkedeki Şii ve Kürtler ayaklanmıştır. Saddam, Irak'ın güneyinde meydana gelen Şii ayaklanmasını bastırdıktan sonra, Irak'ın kuzeyine yönelmiştir. Kendilerine karşı kimyasal silahların kullanılmasından endişelenen yaklaşık 2 milyon Iraklı Kürt, Türkiye ve İran sınırına doğru yönelmiştir. 1991 yılında bölgede yaşanan sığınmacı krizi nedeniyle İran ve Türkiye sığınmacılara sınır kapılarını açmıştır.⁴⁹ Iraklı Kürt sığınmacılar için Irak'ın kuzeyinde güvenli bölgenin oluşturulmasıyla,⁵⁰ sığınmacılar bu bölgeye geçmiştir.⁵¹

I. Körfez Savaşı'ndan sonra Iraklı Kürtlerin uluslararası alanında elde ettiği destekler, bölgedeki diğer devletlerin politikalarını etkilemiştir. Nitekim İran, Iraklı Kürtlerle ilişkilerine önem vererek bölgeden kaynaklanabilecek tehditleri kontrol etmek istemiştir.⁵² I. Körfez Savaşında sonra ise KDP ile KYB arasında da anlaşmazlıklar meydana gelmiştir. Bu süreçte İran, "arabulucu ve barıştırmacı" bir rol oynamakla birlikte KYB'ye açık destek vermiştir.⁵³

49 Erol Özdemir, "Türk Dış Politikası Açısından Bir Kriz Örneği: I. Körfez Savaşı ve Türkiye'ye Gelen Iraklı Kürt Sığınmacılar", *Bölgesel Çalışmalar Dergisi*, 1(1), s. 219.

50 Irak merkezi hükümeti, Iraklı Kürtlere karşı daha önce kimyasal silahlar kullanarak Halepçe soykırımının da içinde olduğu Enfal (Ganimet) saldırıları gibi büyük katliamları gerçekleştirmiştir. Bunların yanı sıra petrol yataklarının bulunduğu bölgelerdeki Kürtleri toplu göçe zorlayarak yerlerine Arapları yerleştirmiş, etkin Araplaştırma politikaları yürütmüştür. Irak merkezi hükümetinin saldırılarından bölgedeki Kürtleri korumak için BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı 1991 tarihli 688 sayılı karar ile gerçekleştirilen huzur operasyonu ve akabinde yürürlüğe konulan Kürtlere saldıracak Irak güçlerinin 36. paralelin kuzeyini geçmelerini önleyecek "Çekiç Güç" uygulaması, Kürtlere kendi bölgelerinde otonom bir yapı kurma fırsatı sağlamıştır. BM'nin bu kararıyla Irak'ın kuzeyinde güvenli bir bölge kurulmuş ve bu bölgenin güvenliğini sağlamak üzere kurulan "Çekiç Güç"ün Türkiye'de konuşlanmasına karar verilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Carole A. O'Leary, "The Kurds of Iraq: Recent History, Future Prospects", *Middle East Review of International Affairs*, 6(4), December 2002, s. 17.

51 Mehmet Ali Güller, *Suriye'nin Sevr'i Amerikan Koridoru*, Kaynak Yayınları, İstanbul, s. 27.

52 Kashaf Asl, *a.g.t.*, s. 127.

53 Keskin, *a.g.m.*

İran, Kuzey Irak'taki gelişmeleri hem tehdit hem de fırsat olarak görmektedir. Kuzey Irak'taki Kürtler, I. Körfez Savaşı'na kadar İran'dan destek almıştır. Ancak I. Körfez Savaşı sonrası dönemde Iraklı Kürt sığınmacılar için Türkiye, Fransa ve ABD gibi bölgesel ve küresel güçlerin girişimiyle güvenli bölge ve uçuşa yasak bölge oluşturulması Iraklı Kürtlerin sadece İran'la değil; diğer devletlerle de olumlu münasebetler geliştirdiğini göstermektedir. Özellikle de ABD, İran'ın etkisini kırmak için Barzani gibi aktörlerle yakın ilişkiler kurmuştur.⁵⁴ Bu durum, İran'ın ulusal güvenliğine yönelik tehdit algısı oluşturmuştur. Ayrıca Kuzey Irak'taki gelişmeler, İran'daki Kürtleri de etkilemektedir.⁵⁵

İran, kendi içerisindeki Kürtlerin Kuzey Irak'taki gelişmelerden etkilenmesinden dolayı onların ayrılıkçı faaliyetlere yönelmesinden çekinmiştir. Ancak bu çekincelere rağmen İran, Kuzey Irak'ta fiili bir yapının oluşması ve Irak Merkezi Hükümeti'ne karşı, bu yapıyla birlikte hareket etme imkânını elde etmiştir. Bu noktada İran için Irak'taki Kürt varlığı Irak'a karşı kullanabileceği önemli bir unsur olurken; Kuzey Irak'tan Türkiye'ye yönelik saldırılar gerçekleştiren PKK da bir koz olarak kullanılabilir. Bu bağlamda İran, Kürtleri komşularına karşı bir araç olarak kullanırken; Kuzey Irak'taki KDP ve KYB'den kendi çıkarları doğrultusunda yararlanmayı da bilmiştir. Nitekim İran, İran Kürdistan Demokrat Partisi'nin (İKDP) ABD, Batılı devletler ve Türkiye'yle yakınlaştığı dönemlerde, Kuzey Irak Kürtleriyle ilişkilerini yoğunlaştırmış ve bölgede gerçekleşen güvenlik ve dış politika alanlarındaki gelişmelerde Batı'ya karşı bir denge oluşturmaya gayret etmiştir.⁵⁶

2005 Sonrası İran-İKBY İlişkileri

1991 yılının Aralık ayında KDP, KYB ve bu iki parti dışındaki 8 parti bir araya gelerek Irak Kürdistan Cephesi'ni kurmuştur. Irak Kürdistan Cephesi, Irak'taki Kürt bölgelerinde seçime gitme kararı

---

54 Mehmet Seyfettin Erol-Kadir Ertaç Çelik, "ABD'nin Suriye Politikasında Vekil Aktör Olarak Terör Örgütleri: YPG Örneği", *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 3(1), Mayıs 2019, s. 31.

55 Dinç, *a.g.m.*, s. 92-93.

56 Deniz Demir, "ABD'nin Irak İşgaline Kadar Kuzey Irak'taki Kürt Varlığının İran'ın Bölgesel Güvenlik Politikaları Açısından Değerlendirilmesi", *Kafkassam*, <https://kafkassam.com/iraktaki-kurt-varligi-ve-iranin-bolgesel-guvenlik-politikalari.html>, (Erişim Tarihi: 26.01.2019).

almış ve seçimler, 17 Mayıs 1992 tarihinde yapılmıştır. Seçimlerde 105 üyeli parlamentoda KDP ve KYB 50'şer koltuk kazanmışlardır. Ardından 7 Temmuz 1992 tarihinde KDP ve KYB'nin temsil imkânı bulduğu bakanlar kurulunun oluşturulmasıyla, devletleşme yolunda önemli bir adım atılmıştır. Bu noktada Iraklı Kürt liderler, amaçlarının Irak'tan ayrılarak bağımsız bir devlet kurmak olmayıp; Irak içinde federe bir devlet oluşturmak istediklerini açıklamışlardır.⁵⁷ IKBY'nin federe devlet niteliğiyle ilgili yetkileri ise 2005 tarihli Irak Federal Anayasası'yla legal statüye kavuşmuştur. Bu gelişmelerle ilgili olarak İran; Iraklı Kürtlerin federasyon taleplerinin bölgedeki tek destekçisi olmuştur. Bu bağlamda Tahran yönetimi, Erbil ve Süleymaniye'de konsolosluk açarak IKBY'yle ilişkilerini geliştirmek istemiştir.⁵⁸

İran, 2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgali sonrasında yaşanan süreçte, söz konusu ülkede yaşanan gelişmelere de kayıtsız kalmamıştır. Bunun nedeni İran'ın Irak'ı ulusal güvenliğinin bir parçası olarak görmesidir. Nitekim Tahran yönetimi, Irak'ın işgalinden kısa bir süre sonra bu ülkeyle ilişkilerinde de dengeyi sağlamıştır. Bunu iki şekilde yapmıştır. Birincisi Irak'ta istikrarsızlık politikası izlemek, ikincisi ise bu istikrarsızlıkla beraber Kürtler, Şiiler ve Sünniler arasında denge politikası yürütmektir. Böylece Tahran, bahsi geçen gruplar üzerindeki etkisini arttırmıştır. Ancak bölgesel ve küresel güçlerin Sünnilere ve Kürtlere olası desteği, İran'ın Irak'ta kurmaya çalıştığı dengeyi tehdit etmiştir.⁵⁹ Bir diğer tehdit de Irak'ta yeniden Sünni grupların iktidara gelmesiydi. Ancak Sünnilerin iktidara gelmesi ve yeni bir sistem kurabilmesi, Kürtlerin desteğini gerektirmektedir.⁶⁰ Bu yüzden de İran, tüm senaryoları göz önünde bulundurarak IKBY'yle ilişkilerine önem vermiştir.

57 Tayyar Arı, *2000'li Yıllarda Basra Körfezi'nde Güç Dengesi*, Alfa Yayınları, İstanbul 1999, s. 247-248.

58 Bayram Sinkaya, "Irak Kürtleri'nin İran ile İlişkileri: Netameli Bir İttifakın Sancılı Seyri", *Ortadoğu Analiz*, 7(66), s. 46-49.

59 Perwez Rehim, *Siyaseti Derewey Komari İslami İran*, Mükriyan Yayınları, Erbil 2014, s. 158-159.

60 Rudaw Araştırma Merkezi, *a.g.e.*, s. 178-179.

Öte yandan petrol ve doğalgaz bakımından zengin yeraltı kaynaklarına sahip olan IKBY, İran ekonomisine büyük bir tehdit oluşturmaktadır. İran, Türkiye ve Batı'ya petrol ve doğalgaz ihraç etmektedir. Bu nedenle de Tahran, Bağdat yönetimi aracılığıyla IKBY'ye baskı yapmakta ve Kürtlerin siyasi ve ekonomik hamlelerini önlemeye çalışmaktadır.⁶¹ Buna ek olarak İran, IKBY'nin Türkiye, İsrail ve ABD'yle geliştirdiği ilişkilerden de rahatsızlık duymaktadır. Özellikle de İsrail'in IKBY aracılığıyla İran sınırlarına kadar yaklaşması, İran'ı tedirgin etmektedir.⁶² İran'ın bir diğer endişesi ise IKBY'deki yönetim modelinin kendi Kürtlerini harekete geçirmesidir. Bütün bu sebepler İran'ın IKBY'yle ilişkilerini sürdürmesini ve IKBY'yi kontrol altına almasını gerektirmektedir. Bu bağlamda İran, IKBY'deki fay hatlarını kullanarak şunları yapmaktadır:

- İran, IKBY'de birtakım sorunlar çıkarmakta ve Bağdat yönetimine baskı uygulamaktadır.⁶³
- Tahran, İran'ın IKBY'deki nüfuzuna karşı koyabilecek güçlü bir partinin veya liderin ortaya çıkmasını önlemeye yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır.
- İran, IKBY'nin içişlerine dolaylı yollardan müdahale etmektedir.
- Tahran yönetimi, IKBY'deki partilerle ilişkilerine önem vererek; mevzubahis partileri birbirlerine karşı kullanmaktadır.⁶⁴

İran'ın IKBY'deki etkisini arttırmak için kullandığı bir diğer araç da istihbarat faaliyetleridir. IKBY içerisinde ikilik yaratmak ve bu çerçevede bölgenin iki büyük siyasi oluşumu olan KDP-KYB rekabetini kullanmak için KYB'yle olan münasebetlerine önem veren İran,⁶⁵ KYB'nin etkin olduğu bölgelerde oluşturduğu

---

63 Rehim, *a.g.m.*

64 İran, 1990'lı yıllarda KDP-KYB arasındaki anlaşmazlıkta KYB'ye destek vermiştir. İki parti arasında yaşanan çekişmeleri yerinde kullanmıştır. Bu stratejisini günümüzde de devam ettirmektedir. Ayrıca KYB'den ayrılan GORAN Hareketi ile yakın ilişkiler kurmuştur.

65 Cenk Tamer, "Türkiye ve İran'ın Irak'ta Güç Tahkim Etme Çabası: Başika Örneği", *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6), 2016. s. 106.

istihbarat kanallarından faydalanmaktadır. İstihbarat faaliyetleri için tüccarları, turistleri ve diplomatları kullanan İran, özellikle de Süleymaniye bölgesine ağırlık vermektedir.⁶⁶

Bağımsızlık Referandumuna Karşı İran'ın Tutumu

2014 yılında Irak ve Suriye'de ele geçirdiği topraklarla adını duyuran DEAŞ terör örgütü, Irak'a ilerleyerek aynı yılın Ağustos ayında Erbil'i kuşatmıştır. Peşmergenin karşı koyması ve İran ile ABD'nin yardımları neticesinde DEAŞ durdurulmuştur.⁶⁷ Bu süreçte İran, kendi sınırına yakın konumda bulunan Süleymaniye'deki KYB peşmergelerine askeri teçhizat vermiştir. ABD ve Batılı ülkeler ise KYB'yi muhatap almayarak KDP'nin iktidarda olduğu IKBY'ye destekte bulunmuştur. Neticede askeri yardım alan IKBY yönetimi, DEAŞ'ın Irak'ta güç kazanmasını ve kendilerini tehdit etmesini önlemiştir. Ancak Peşmergenin DEAŞ'la mücadelede başarılı olması, Irak Ordusu'nun zayıf olmasından dolayı Peşmergenin tartışmalı bölgelerde kontrolü ele geçirmesini sağlamıştır. Bu da Irak Merkezi Hükümeti ile IKBY arasındaki ilişkilerin gerilmesine ve Barzani'nin bağımsızlık referandumu kararı almasına neden olmuştur.

Barzani'nin bu kararına bölge ülkeleri ve Batılı devletler karşı çıkmıştır.⁶⁸ Özellikle de İran, bağımsızlık referandumunun düzenlenecek olmasına çok sert tepki göstermiş, Irak'ın parçalanmasına sebebiyet verecek her türlü girişime karşı olduğunu açıklamıştır. Celal Hassan Mustafa'ya göre referandumdan önce, Devrim Muhafızları Ordusu'nun Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani'nin KYB yetkilileriyle yaptığı bir toplantıda Süleymani, İran'ın referanduma karşı olduğunu ve bu

66 Sherzad Shexani, İran Tehtel Kurdistan Aliraq, *Elaph*, <http://elaph.com/Web/opinion/2016/6/1092592.html>, (Erişim Tarihi: 26.01.2019).

67 Rudaw Araştırma Merkezi, *a.g.e.*, s. 97.

68 Sayıları az olmakla birlikte bazı ülkeler (İsrail gibi) bağımsızlık referandumunu desteklemiştir, bazı ülkeler (Rusya gibi) ise destek vermediği gibi karşı da çıkmamıştır. Bkz. Rudaw Araştırma Merkezi, *a.g.e.*, s. 97.

girişimi önlemeye çalışacağını açıkça belirtmiştir.⁶⁹ Bu bağlamda Süleymani, IKBY'deki yetkililerle görüşerek referandumun yapılmasını önlemeye çalışmıştır.⁷⁰ 20 Haziran 2017 tarihinde de Irak Başbakanı Haydar İbadi, İran Dini Rehberi Ayetullah Hamaney'le görüşmüş ve bu toplantıda, IKBY'deki referanduma karşı olduğunu belirtmiştir.⁷¹

İran'ın bağımsızlık referandumuna karşı olmasının başlıca sebepleri şunlardır:

- Kuzey Irak'ta bağımsız bir Kürt devletinin kurulması, İran'daki Kürtleri etkileyerek söz konusu ülkedeki ayrılıkçı faaliyetleri tetikleyebilir.
- İsrail'in bağımsızlık referandumuna desteğini bildirmesi, İran tarafından kendisiyle sınırdaş İsrail destekli bir devletin kurulması şeklinde yorumlanmış ve bu durum, büyük tehdit olarak değerlendirilmiştir.

İran, Irak ve Türkiye'nin karşı çıkmasına rağmen 25 Eylül 2017 tarihinde Kuzey Irak'ta bağımsızlık referandumu yapılmıştır.⁷² İran, IKBY'nin yaptığı bu referandumun büyük bir hata olduğunu, referandum sonucunun yok sayılmasını gerektiğini açıklamıştır. Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması ve Bağdat ile Erbil arasındaki sorunların müzakere yoluyla çözülmesi gerektiğini dile getiren İran, IKBY'ye yönelik bazı tedbirler almıştır. Bu kapsamda İran ile IKBY arasındaki tüm uçuşlar durdurulmuş, sınır kapıları kapatılmış ve petrol ürünlerinin ticareti yasaklanmıştır. Ayrıca

69 Celal Hassen Mustafa, "Metrşiyekan w Asttengekani Dway Rifrandom", *Çatışma ve Sorunları için Kürdistan Araştırmalar Merkezi*, <http://www.kurdistan.com/Political/details.aspx?jicare=1227>, (Erişim Tarihi: 27.01.2019).

70 Said Al-Abyad, "Kurdish Referendum: Between Turkish Threats and Iranian Caution", *Asharq Al-Awsat*, <https://aawsat.com/english/home/article/1031586/kurdish-referendum-between-turkish-threats-and-iranian-caution>, (Erişim Tarihi: 16.01.2019).

71 Arash Karami, "The Reason Tehran is Against Referendum on Iraqi Kurdistan", *Shabtabnews*, <https://english.shabtabnews.com/2017/06/23/the-reason-tehran-is-against-referendum-on-iraqi-kurdistan/>, (Erişim Tarihi: 16.01.2019).

72 Karzan Ömer Ali, "Azmunî Hükmi Şkstxwardu Le Herenî Kürdstanda 'Hokareken w S'naryokan' Dahatw", *Çatışma ve Sorunları için Kürdistan Araştırmalar Merkezi*, <http://www.kurdistan.com/Political/details.aspx?jicare=1274>, (Erişim Tarihi: 20.01.2018).

İran; Irak ve Türkiye'yle olan askeri işbirliğini arttırarak⁷³ sınırda askeri tatbikat yapmıştır. Ancak IKBY'ye yönelik sert söylemlerde bulunması ve yaptırım kararı almasına rağmen İran, IKBY'yle ilişkilerini tam anlamıyla kesmemiştir.

Tahran yönetimi, referandumdan kısa bir süre sonra sınır kapılarını açmış ve IKBY'yle ilişkilerini normalleştirmeye başlamıştır. Öyle ki 21 Ocak 2018 tarihinde IKBY Başbakanı Neçirvan Barzani ve Başbakan Yardımcısı Kubat Talabani İran'ı ziyaret ederek İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani ve Milli Güvenlik Yüksek Konseyi Sekreteri Ali Şemhani'yle görüşmüştür. Görüşmede Irak'ın toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi ve Bağdat ile Erbil arasındaki sorunların Irak Anayasası'na uygun bir biçimde çözülmesi gerektiği vurgulanmıştır. Dahası İranlı yetkililer, Bağdat ile Erbil arasındaki sorunların çözümü için arabuluculuk yapabileceklerini de söylemiştir. Ayrıca bu toplantılarda, İran ile IKBY arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirileceği de vurgulanmıştır.

2018 yılının Şubat ayında Mesrur Barzani'nin ABD ziyareti esnasında Al-Monitor'a verdiği röportajda Barzani, ABD'nin IKBY'ye yönelik politikasını eleştirip İran'la ilişkilerinin önemine dikkat çekmiştir. Hatta bölgedeki istikrarın sağlanması için İran'la işbirliği yapabileceklerini de belirtmiştir. 2-3 Mayıs 2018 tarihlerinde Erbil'de düzenlenen İran-İrak Dördüncü Ticaret Konferansı'nda da İranlı yetkililer ile Mesut Barzani görüşmüş ve İran-İKBY ilişkilerinin geliştirilmesini öngören bir antlaşma imzalanmıştır. Nitekim İran ile IKBY arasındaki ilişkilerde ticaret hacmi artış göstermektedir.

Bilindiği gibi ABD Başkanı Donald Trump, 2018 yılının Mayıs ayında ülkesinin İran'la imzalanan nükleer antlaşmadan çekildiğini duyurmuştur. Akabinde İran'a ekonomik yaptırımlar uygulanacağını da belirtmiştir. İşte bu yüzden de İran, ABD'nin

---

73 İran, Irak ve Türkiye'nin bağımsızlık referandumuna karşı ortak hareket etmiştir. Bunun için Cumhurbaşkanı düzeyinde ziyaretler gerçekleşmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Helkawt Muhammed-Kürdu Drawsekani, *Çatışma ve Sorunları için Kürdistan Araştırmalar Merkezi*, <http://www.kurdistan.com/Political/details.aspx?jmare=1242>, (Erişim Tarihi: 23.01.2019).

ekonomik yaptırımlarının etkisini hafifletmek için IKBY'yle yakınlaşmıştır. Zira ABD, İran'ı her taraftan kuşatmakta ve yalnızca Irak sınırından yapılan geçişleri serbest bırakmaktadır.

İran ile Irak arasında üç tane uluslararası sınır kapısının bulunması ve bu sınır kapılarının IKBY'ye açılması, İran nezdinde IKBY'nin önemini arttırmıştır. IKBY'nin İran'daki temsilcisi Nazim Debax, 7 Ocak 2019 tarihinde Amerika'nın Sesi radyosunun Kürtçe servisine verdiği demeçte, IKBY'nin İran'la ilişkilerini daha da geliştirmesi ve bu ilişkilerin Irak Merkezi Hükümeti'yle birlikte yürütmesi gerektiğini söylemiştir. İran, bu süreçte KDP ile yakınlaşarak IKBY'deki desteğini arttırmak istemiştir. Zira IKBY'deki bütün stratejik makamlar KDP'nin elindedir. Bu bağlamda Süleymani tarafından Irak'taki İran yanlısı gruplara Barzani'yi endişelendirecek tutumlardan uzak durması talimatı verilmiştir. 2018 yılının Aralık Mesut Barzani'nin Bağdat ziyareti esnasında İran'a yakın siyasi oluşumlarla anlaşma yapması da İran ile IKBY arasındaki ilişkilerinin Irak Merkezi Hükümeti dâhil edilerek sürdürüldüğünü göstermektedir.

Sonuç

İran, Irak Merkezi Hükümeti'ne karşı, 1920 yıldan beri, Iraklı Kürtlere taktiksel destek vermiştir. Nitekim İran, Irak'tan istediklerini aldığında Irak Merkezi Hükümeti'ne karşı koz olarak kullandığı Iraklı Kürtlere verdiği desteği kesmiştir. Bununla birlikte Iraklı Kürtlerin İran'a yaklaşmaları ve destek almaları da taktikseldir. Iraklı Kürtler her ne kadar İran'a güvenmemiş olsa da aslında Irak Merkezi Hükümeti'ne karşı İran'la ortak hareket etmeyi pragmatik bulmuştur.

Tüm desteklerine rağmen Kuzey Irak'ta fiili bir yapılanmanın kurulması, İran'ı endişelendirmiş hatta ulusal güvenliğine tehdit olarak görmüştür. Ancak Tahran, Iraklı Kürtlerle ilişkiler kurmayı da önemsemiş ve bu ilişkileri her geçen gün daha da geliştirmiştir.

Irak'ın işgalinden sonra bahse konu ülkedeki siyasi dengeler

yeniden oluşmuştur. Bu süreçte Iraklı Kürtler, kendi otonom bölgelerini anayasal güvenceye alarak Irak'ta federal yapının oluşmasına katkı sağlamışlardır. 2005 yılında Irak Anayasası'nın kabul edilmesiyle IKBY'nin statüsü resmîyet kazanmıştır. Buna rağmen İran'ın IKBY'yle ilişkilerini sürdürmesi, Erbil ve Süleymaniye'de konsolosluk açması, işgalden sonra Irak'ta oluşan siyasi dengelerde Kürtlere verdiği önemi göstermektedir. Ayrıca İran, kendi Kürtlerinin Kuzey Irak'taki yapılanmadan etkilenmemesi için de her iki ülkedeki Kürtlerin de kontrol altında tutulması gerektiğini düşünmekte ve buna uygun politikalar geliştirmektedir. Bu minvalde Tahran yönetimi, Kuzey Irak Kürtlerinin İran'daki Kürtlere olası desteklerini önlemeye çalışmaktadır.

İran, IKBY'yle ilişkileri sayesinde Sünni Arapların, Kürtlerle birleşmesine engel olup nüfuzu altındaki Şii'leri güçlendirmektedir. Şüphesiz bu durumda, Iraklı Kürtlerde etnik milliyetçiliğin ön planda olmasının da etkisi büyüktür. Öyle ki 2005 yılından beri Iraklı Kürtler, başbakanlık koltuğu için Şii adaylara destek vermektedir.

İran, IKBY'yle ilişkilerini sürdürürken Irak Merkezi Hükümeti'ni de göz ardı etmemektedir. İran-İKBY ilişkileri iyi noktada olsa bile Tahran, Bağdat aracılığıyla Kürt gruplara baskı yapabilmektedir. İran, Kuzey Irak'ta bağımsız bir yapının ortaya çıkmasını engellemek ve Irak'ın toprak bütünlüğünü sağlamak amacıyla bu dengeyi gözetmektedir. Nitekim bağımsızlık referandumuna giden süreçte İran, bir yandan diplomatik yollardan referandumu engellemeye çalışırken; diğer yandan da Irak Merkezi Hükümeti aracılığıyla baskısını arttırmıştır.

Kaynakça

“Neçirvan Barzani Tawtwey Peiwandiyakni Hewler-Taran Deken”, *Kürdistan Bölgesel Yönetimi Hükümeti Resmi Sitesi*, <http://cabinet.gov.krd/a/d.aspx?s=040000&l=13&a=56319>, (Erişim Tarihi: 24.01.2019).

“Peywendiyekani Newan Heremi Kürdistan w İran”, *Rudaw*, http://www.rudaw.net/sorani/onair/tv/episodes/episode/rudawy_emro_16012019, (Erişim Tarihi: 19.01.2019).

ABDULKADIR, Naznaz, *Siyaseti İran Bermber Be Bzwtneway Rzgari Xwazi Kürt Le Kürdistani Irak 1961-1975*, Aras Yayınları, Erbil 2008.

AHMEDİ, Sozan, *Astratijie İran Fi Şarq Alawset*, Rudaw Yayınları, (Yayın Tarihi: 24.02.2016).

AL-ABYAD, Said, “Kurdish Referendum: Between Turkish Threats and Iranian Caution”, *Asharq Al-Awsat*, <https://aawsat.com/english/home/article/1031586/kurdish-referendum-between-turkish-threats-and-iranian-caution>, (Erişim Tarihi: 16.01.2019).

ALADIN, İshaq, “İran Hewldedat Nigeraniyekani Barzani Kembkatewe”, *Diplomatic Magazine*, <http://www.diplomaticmagazine.net/politics/1481>, (Erişim Tarihi: 17.01.2019).

ALİ, Karzan Ömer, “Azmunî Hükmi Şkstxwardu Le Hereni Kürdstanda ‘Hokareken w S'naryokan’ Dahatw”, *Çatışma ve Sorunları için Kürdistan Araştırmalar Merkezi*, <http://www.kurdistanc.com/Political/details.aspx?jimore=1274>, (Erişim Tarihi: 20.01.2018).

ARI, Tayyar, *2000'li Yıllarda Basra Körfezi'nde Güç Dengesi*, Alfa Yayınları, İstanbul 1999.

ARI, Tayyar, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu, Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, Dora Yayınları, Bursa 2014.

ARIF, Bestun Hassan, “Rifrandomi Heremi Kürdistan Dujmnekani Kurd be dost”, *Çatışma ve Sorunları için Kürdistan Araştırmalar Merkezi*, <http://www.kurdistanc.com/Political/details.aspx?jimore=1245>, (Erişim Tarihi: 27.01.2019).

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014.

ASLAN, Murat, “ABD’nin Nükleer Anlaşmadan Çekilmesinin Ekonomik Sonuçları”, *İRAN Analiz*, Ekim 2018.

BASHARETY, Saman, “Taran Peiwandiye Bazrganiyekani Legal Baxdadw Hewler Geşepededat”, *Rudaw*, <http://www.rudaw.net/NewsDetails.aspx?pageid=418373&fbclid=IwAR0vtmn0xTT8BfdyWHBXDMeHoE2CPst96dGkYLOv65RMmb84znApBCovg50>, (Erişim Tarihi: 23.12.2018).

BAWAR, Ahmed, “Serheldani Komari Kürdistan w Roli Kürdani Başwr Ladamezrandnida”, *Kürdistan Stratejik Araştırma Merkezi*, 16, İran Dosyası, Aralık 2009.

BAWAR, Ahmed, “Cwlanaway Şex Mahmudw Karigari Leser Peiwandiyakani İran-İraq”, *Kürdistan Stratejik Araştırma Merkezi*, 14, İran Dosyası, 2009.

CAN, Hidayet, “Hilali Şii Ciyew Bekeda Tedeperet”, *Wishe*, <http://wishe.net/details.aspx?=hewal&jmare=17623&Jor=1>, (Erişim Tarihi: 28.03.2018).

CELAL HASSEN, Mustafa, “Metsriyekani w Asttengekani Dway Rifrandom”, *Çatışma ve Sorunları için Kürdistan Araştırmalar Merkezi*, <http://www.kurdistan.com/Political/details.aspx?jmare=1227>, (Erişim Tarihi: 27.01.2019).

ÇELİK, Kadir Ertaç, “İslam Devrimi Sonrası İran’da Kimlik ve Dış Politika: Konstrüktivist Bir Bakış”, *Bölgesel Çalışmalar Dergisi*, 1(1), s. 251-274.

ÇELİK, Kadir Ertaç-Mehmet Seyfettin Erol, “Aralık 2017 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi Bağlamında ABD’nin Karadeniz Politikası ve Türkiye”, *KARAM*, 15(60), s. 100-123.

CLEVELAND, William L., *Modern Ortadoğu Tarihi*, çev. Mehmet Harmanlı, Agora Kitaplığı, İstanbul 2008.

DEMİR, Deniz, “ABD’nin Irak İşgaline Kadar Kuzey Irak’taki Kürt Varlığının İran’ın Bölgesel Güvenlik Politikaları Açısından Değerlendirilmesi”, *Kafkassam*, <https://kafkassam.com/iraktaki-kurt-varligi-ve-iranin-bolgesel-guvenlik-politikalari.html>, (Erişim Tarihi: 26.01.2019).

DİNÇ, Artun, “İran’ın Irak’ın Kuzeyindeki Oluşum ve Gelişmelere Yaklaşımı”, *21. Yüzyıl Dergisi*, Nisan, Mayıs, Haziran 2008.

DOSTER, Barış, “Bir Bölgesel Güç Olarak İran’ın Ortadoğu Politikası”, *Ortadoğu Analiz*, 4(44), 2012, s. 44-51.

EL RAWI, Cabır İbrahim, *Alhdud Aldwliyet w Mwşkilet Alhdud İraq-İran w Drasat Qanuniyet Wasaiqiyet*, Dar el Selem Yayınları, Bağdat 1975.

EROL, Mehmet Seyfettin-Kadir Ertaç Çelik, “ABD’nin Suriye Politikasında Vekil Aktör Olarak Terör Örgütleri: YPG Örneği”, *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 3(1), Mayıs 2019, s. 14-45.

GOVEND, Mustafa, “Bebeşdari Weziri Derewey İran Konfransi Bazrgani Hawbeşi Kürdistan-İran Berewedeçet”, *Rudaw*, <http://www.rudaw.net/NewsDetails.aspx?pageid=422908&fbclid=IwAR100t8hWqGLFcuFIqu1uQK4au9dUvZtLjrZfbZ1ukrMWqsqgJJHWg mtRVw>, (Erişim Tarihi: 16.01.2019).

GÜLLER, Mehmet Ali, *Suriye’nin Sevr’i Amerikan Koridoru*, Kaynak Yayınları, İstanbul.

KARAMI, Arash, “The Reason Tehran is Against Referendum on Iraqi Kurdistan”, *Shabtabnews*, 23 Haziran 2017, <https://english.shabtabnews.com/2017/06/23/the-reason-tehran-is-against-referendum-on-iraqi-kurdistan/>, (Erişim Tarihi: 16.01.2019).

KASHEF ASL, Nasser, *1979 Sonrası İran’ın Ortadoğu Politikası ve Bölge Ülkeleri ile İlişkileri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2009.

KEMAL, Rashid, “Heremi Kürdistan Pereyeki Taze Legal İran Dekatewe”, *Diplomatic Magazine*, https://diplomaticmagazine.net/politics/501?fbclid=IwAR3BEMsINvCug2aiaRLMawZzAN_0TJ2QI8Y3jIHqvSM6buh30WZX0i1Uvc4, (Erişim Tarihi: 23.12.2018).

KEPSUTLU, Benan, *Amerikan'ın Ortadoğu Politikası 90'lardan Bugüne, Başkandan Başkana Ortadoğu Politikası*, İnkılap Yayınları, İstanbul 2016.

KESKİN, Arif, "İran'ın Kuzey Irak Politikası/İran ve Iraklı Kürtler", *OMRAN Stratejik Araştırmalar Merkezi*, <http://tr.omrandirasat.org/yay%20B1nlar%20B1m%20B1z/makaleler/iran%20in-kuzey-irak-politikasi-iran-ve-irakli-kurtler.html>, (Erişim Tarihi: 15.01.2019).

KIRAN, Abdullah, *Yeni Bir Ortadoğu ve Kürtler*, Nas Yayınevi, 2016.

KOCHERA, Kris, *Kürd Lesedey Nozdaw Bistda*, çev. Mohammed Ryani, Karzan Yayınları, 1369.

MCDOWALL, David, *Modern Kürt Tarihi*, çev. Abubakır Xoşnav, Milli Eğitim Yayınları, Erbil 2005.

MERWF, Kemal, *Yadewariyakani Şex Letifi Hefid*, Süleymaniye 1995.

MINE, Emin, *Emni Stratiji İraq w Sekuçkey Beisiyan: Terhil, Teirib, Tebis*, Akadimiyay Hoşyariu Pegeyandni Kadrani (KYP) Yayınları, Süleymaniye 2012.

MUHAMMED, Helkawt, "Kürdu Drawsekani", *Çatışma ve Sorunları için Kürdistan Araştırmalar Merkezi*, <http://www.kurdistanca.com/Political/details.aspx?jimore=1242>, (Erişim Tarihi: 23.01.2019).

MUHAMMED, Zhyar, "Debax: Froştñw Gwastnewey Newti Heremi Kürdistan Bo İran Rojana Berdewame", Amerika'nın Sesi Kürtçe, <https://www.dengiamerika.com/a/iran/4731592.html?fbclid=IwAR2REEOaVLB4zm3Nlvz2Y7HNntoXeZoihkVWnRDAILQf098Ap32Zp0yz6Bw>, (Erişim Tarihi: 16.01.2019).

NASIR, Ahmed, *Keşey Kürd Lepeiwandiyekani Newan İran İraq le Salani 1921-1936*, Kürdistan Araştırma Merkezi Yayınları, Süleymaniye 2010.

O'Leary, Carole A., "The Kurds of Iraq: Recent History, Future Prospects", *Middle East Review of International Affairs*, 6(4), December 2002.

ÖZDEMİR, Erol, “Suriyeli Mültecilerin Türkiye’ye Etkileri”, *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1(3), Aralık 2017, s. 114-140.

ÖZDEMİR, Erol, “Türk Dış Politikası Açısından Bir Kriz Örneği: I. Körfez Savaşı ve Türkiye’ye Gelen Iraklı Kürt Sığınmacılar”, *Bölgesel Çalışmalar Dergisi*, 1(1), 2016, s. 217-240.

PURTALBI, Abdullah, “Peiwandiye Siyasiyekani İran w İraq Dway Şorşi İslami”, 19, İran Dosyası Eylül 2010.

QASIMLO, Ebdulrehman-Hassan Zade Abdulla, Kurte Mejwi Pati Dimokrati Kürdistani İran, 1381.

RAHMANI, Wrya, *Şorşi Eylül Le Belgeneme Nheniyekani Amerikada*, Tahran Yayınları, İran 2013.

REFAT, Fazil Hama, “Heremi Kürdistan Pabandi Aw Szayane Debet Ke Amrika Sepanduyeti Beser İranda?”, *DRAW Medya*, http://drawmedia.net/page_detail?smart-id=1685&fbclid=IwAR1rF1ZXvqTWIuEzIxGZNH5FCu71t0QW4MWQkktUitprp4eBmyyy93-BAMU, (Erişim Tarihi: 24.12.2018).

REHİM, Perwez, “Stratiji Siyaseti Derewey Komari İslami İran Lerohelati Nawerast w Karigeri Leser Heremi Kürdistan-İraq”, *Penus*, <http://penus.krd/news48-10>, (Erişim Tarihi: 18.01.2019).

REHİM, Perwez, *Siyaseti Derewey Komari İslami İran*, Mükriyan Yayınları, Erbil 2014.

REHMAN, Hawkar Refik, “Pşgiri İsrail Bo Heremi Kürdistan; Lexebati Çekdariyawa Bo Rifrandomi Serbexoy”, *Sharpress*, <https://www.sharpress.net/all-detail.aspx?Jimare=104062>, (Erişim Tarihi: 25.01.2019).

REŞİD, Selah, *Mam Celal Le Lawetiyawa Bo Koşki Komari*, Cilt: 1, Karo Yayınları, Süleymaniye 2017.

Rudaw Araştırma Merkezi, *Kürdistan Dway Oprasyonu Muslu Reqa*, Kürdistan Yayınları, Süleymaniye 2017.

SALIH, Dana, "Boçi Mesrur Barzani Delet İraniyekan Yarizaneke Başn?", *Diplomatic Magazine*, <https://diplomaticmagazine.net/politics/205?fbclid=IwAR3ldYns3L2S5InUNVj4HIA8weAfmleIVs58nUtVtKGadSkArWPEl2mwLyY>, (Erişim Tarihi: 23.12.2018).

SALİHİ, Emin, *Irak Devletin Çöküşü ve Çatışma Süreci*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2017.

SHEXANI, Sherzad, "İran Tehtel Kurdistan Aliraq", *Elaph*, <http://elaph.com/Web/opinion/2016/6/1092592.html>, (Erişim Tarihi: 26.01.2019).

SİNKAYA, Bayram, "Irak Kürtleri'nin İran ile İlişkileri: Netameli Bir İttifakın Sancılı Seyri", *Ortadoğu Analiz*, 7(66), s. 50-52.

TAMER, Cenk, "Türkiye ve İran'ın Irak'ta Güç Tahkim Etme Çabası: Başika Örneği", *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6), 2016. s. 103-118.

WILDANI, Asger Cafer, "Kurd w Peywandiyekani İran-Iraq", *Kürdistan Stratejik Araştırma Merkezi*, 19, İran Dosyası, Eylül 2010.

YILDIRIM, Zafer, "İran'ın Irak Politikasında Şattularap Suyolu Sorunu", *TASAM*, s. 323-345.

YILMAZ ŞAHİN, Türel, "ABD ve Iraklı Kürtler", *ORSAM*, <http://orsam.org.tr/orsam/DPAnaliz/12961?dil=tr>, (Erişim Tarihi: 20.03.2018).

YILMAZ ŞAHİN, Türel, *Uluslararası Politikada ORTA DOĞU*, 4. Baskı, Barış Yayınları, Ankara 2016.

ZAZA, Hasan, *Tejnewayek Le Mejwa Siyasiyekei İraq 1908-2008*, çev. Amanj Niemet, Çwarçıra Yayınları, Süleymaniye 2009.

Structured Abstract

Since the establishment of Iraq and the day when the Kurds rose against Baghdad government; Iran, for the purpose of achieving its benefits in Iraq, has supported the Kurds against Iraqi central government. In relation to this, Iran supported the revolution led by Sheikh Mahmud Barzanji in 1920s. Iran has again supported the 1930s revolution led by Sheikh Ahmad Barzani against the Iraqi central government. Alongside this, after Sheikh Ahmed Barzani his brother Mulla Mustafa Barzani took over the leadership of the movement. After this, Iran established a relationship with Mulla Mustafa Barzani and supported Iraqi Kurds, i.e. Mulla Mustafa Barzani's movement against the Iraqi central government. However, almost all of the support Iran had provided to the Kurds was of a technical quality; and Iran, after receiving its requirements from the Iraqi central government, was drawing back its supports from the Kurds and even collaborating with the Iraqi central government against the Iraqi Kurds.

Iran, to the contrary of Turkey and Syria, despite considering the presence of Kurds in Iraq as a threat on its own national security, has established a close relationship with Iraqi Kurds. In this respect, it has tried to use the Iraqi Kurds to achieve its own benefits.

Iran, despite drawing back its supports from the Iraqi Kurds during different periods, has shown skillfulness in fixing its relation with the Iraqi Kurds. In 1975, after signing Algeria agreement between Iran and Iraq, Iran ended its support to the Iraqi Kurds. During Iran-Iraq war, which raged between 1980-1988, Iraqi Kurds were important for both countries. Thus, Iran succeeded to get the Iraqi Kurds support during Iran-Iraq war.

After the 1st Gulf war Iran, along with France, USA and Turkey, played an effective role in establishing the Safe Haven in North Iraq to provide a secure region for the Iraqi Kurdish refugees. Iran's similar supports to the Iraqi Kurds has been seen in 1992 after the parliament elections in North Iraq during the establishment

of an autonomous structure in the region. After the Iraqi Kurds achieved their autonomous government, Iran established a close relationship with the mentioned government, especially with the Patriotic Union of Kurdistan (PUK).

After the attack to Iraq in 2003, Iraqi Kurds explored new opportunities. Iraqi Kurdistan Regional Government (IKRG) was approved officially in 2005 in the Constitution of Iraq. However, Iran, despite seeing IKRG as a threat on its national security, improved its relationship with IKRG and was seeking to keep IKRG under its own influence. Furthermore, maintaining its relationship with IKRG, Iran was aiming at avoiding this government to be used against it on one hand; on the other hand, it was aiming at balancing between Shia and Sunni Muslims in Iraq. Iran, in order to maintain its relationships with the countries that are in Shia Crescent, has to communicate with Syria through IKRG. Additionally, the fact that IKRG is a rich region in terms of oil and natural gas resources has caused Iran to target taking the control over these sources of energy. Therefore, after the independence referendum on the 25th September 2017, Hashd al-Shaabi (People's Mobilization Forces), supported by Iran took over the areas rich in terms of energy resources. In a way that they have transferred the oil achieved in the these areas to Iran through illegal ways.

Iran, despite being in a close relationship with KRG, has not ignored its relationship with Iraq and has always acted towards keeping territorial unity in Iraq and been against establishing a Kurdish independent state in Iraq. Even though Iran started holding a tough attitude against IKRG after the independence referendum, this situation did not last long. A few months after the independence referendum, aiming at resolving the conflicts between Baghdad government and Erbil government, Iran started meeting with IKRG. Furthermore, to keep its closeness with the establishing process of government in Iraq, Iran is trying to improve its relationship with IKRG. Additionally, Iran seeks to improve and broaden its relationship with IKRG in order to survive the economic sanctions of the USA. IKRG, on the other hand, tries to manage its relationship with Iran through Iraq, in order to avoid the USA's reaction.